

РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «В УМОВАХ ВОЄННОГО АБО НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ» ТА «З ВИКОРИСТАННЯМ УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ» У ПРАВОЗАСТОСОВНІЙ ТА СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

Іван СИВОДЕД

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Інституту права імені Князя Володимира Великого
Міжрегіональної Академії управління персоналом
м. Київ, Україна*

В результаті військової агресії Російської Федерації проти України на території нашої держави згідно Указу Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 запроваджено правовий режим воєнного стану, який триває дотепер¹.

З метою справедливого покарання осіб, які використовують безпорадний стан мешканців населених пунктів у «сірій зоні» під час бойових дій або на тимчасово окупованих територіях для власної наживи, вчиняючи мародерства, крадіжки, грабежі, розбійні напади, вимагання та інші корисливі злочини, відповідними Законами України № 2117-IX від 03.03.2022 та № 3233-IX від 13.07.2023² законодавцем внесено зміни до Кримінального кодексу України та посилено кримінальну відповідальність за мародерство, а також низку інших злочинів, передбачених статтями 185-187, 189-191, 432 КК України, якщо вони вчинені в умовах воєнного або надзвичайного стану. Мінімальна санкція покарання за ці злочини визначена на строк від 5 років позбавлення волі.

Водночас, незважаючи на усталену судову практику, колегія суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду під час розгляду 28.03.2023 справи № 722/594/22 поставила під сумнів правильність кваліфікації діянь одним із

---

¹ Президент України. (2022, 24 лютого). Указ Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». Офіційне інтернет-представництво Президента України. <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.

² Верховна Рада України. (2001, 5 квітня). Кримінальний кодекс України: Закон України № 2341-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

апеляційних судів за ч. 4 ст. 185 КК України із кваліфікуючою ознакою «вчинення злочину в умовах воєнного стану».

На думку колегії суддів, таке тлумачення цієї ознаки порушує принцип індивідуалізації покарання, що може призвести до визнання будь-якої крадіжки тяжким злочином і, відповідно, до спотворення самого поняття тяжкого злочину.

Враховуючи можливе неправильне застосування судами положень кримінального закону, а також необхідність відступу від попередніх правових позицій Касаційного кримінального суду щодо застосування кваліфікуючої ознаки «вчинення злочину в умовах воєнного або надзвичайного стану» до корисливих злочинів, справу передано для подальшого розгляду до Великої Палати Верховного Суду.

25 травня 2023 року Велика Палата Верховного Суду постановила ухвалу, якою повернула справу на розгляд колегії суддів, аргументуючи це тим, що після доповнення Законом № 2117-IX статей 185-187, 189 та 191 КК України кваліфікуючою ознакою «в умовах воєнного стану» суди першої та апеляційної інстанцій формували єдину правозастосовну практику³.

Крім того, Касаційний кримінальний суд в ухвалі від 17 січня 2023 року (справа № 404/3367/22, провадження № 51-207ск23) підтвердив правову позицію, що кваліфікуюча ознака «вчинення злочину в умовах воєнного стану» не є тотожною поняттю «вчинення злочину з використанням умов воєнного стану»⁴.

Як свідчать дані Єдиного державного реєстру судових рішень, така позиція Касаційного кримінального суду є сталою, оскільки Суд неодноразово переглядав рішення щодо осіб, засуджених за злочини з відповідною кваліфікуючою ознакою, і не ставив під сумнів правильність їх кваліфікації.

Подальший розгляд справи було передано до об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, яка 15.01.2024 ухвалила постанову, в якій роз'яснила питання щодо відповідальності осіб за вчинення корисливих злочинів в умовах воєнного стану.

Об'єднана палата Касаційного кримінального суду не погодилася з доводами колегії суддів Першої палати щодо надмірної суворості

---

³ Верховний Суд України. (2023, 28 березня). Ухвала Касаційного кримінального суду у справі № 722/594/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. <https://verdictum-pro.ligazakon.net/document/110395917>.

⁴ Верховний Суд України. (2023, 25 травня). Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 722/594/22, провадження № 13-27к23. Єдиний державний реєстр судових рішень. <https://verdictum-pro.ligazakon.net/document/111192941>.

покарання за особливо кваліфікований склад крадіжки, вчиненої в умовах воєнного стану.

У своїй постанові Суд наголосив на безпідставному ототоженні диференціації кримінальної відповідальності, яка належить до виключної компетенції законодавця, з її індивідуалізацією судом за обтяжуючою обставиною «вчинення злочину з використанням умов воєнного стану» (п. 11 ч. 1 ст. 67 КК України).

На думку об'єднаної палати, відступ від імперативних приписів закону та створення нової норми кримінального закону в межах судової практики є втручанням у сферу виключної компетенції законодавця і суперечить меті, закладеній у змінах до диспозицій корисливих злочинів⁵.

Висновок: За таких обставин слід дійти висновку, що за вчинення корисливого кримінального правопорушення на тимчасово окупованій території, а також у зоні бойових дій, кваліфікуюча ознака «вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного або надзвичайного стану» застосовується на території, на якій він введений, незалежно від тяжкості цього кримінального правопорушення.

Водночас правозастосовна практика Верховного Суду у цьому питанні має важливе значення для забезпечення правової визначеності під час релокації підприємств, установ і населення в умовах воєнного стану.

Чітке розмежування обставин вчинення злочинів та їх правової кваліфікації сприятиме належному функціонуванню правових механізмів захисту майнових прав осіб і юридичних осіб, які здійснюють переміщення або відновлення діяльності у нових регіонах.

---

⁵ Верховний Суд України. (2024, 15 січня). Постанова об'єднаної палати Верховного Суду у справі № 722/594/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. <https://verdictum-pro.ligazakon.net/document/116446106>.